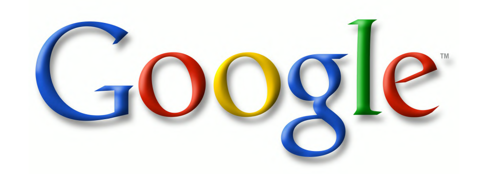

AZ ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓI JOGRÓL.

KRISTÓFFY TÖRVÉNYTERVEZETÉNEK KRITIKÁJA.

IRTA:
Eöttevényi, Olivér Nagy
Dr. E. NAGY OLIVÉR.
EGYETEMI MAGÁNTANÁR, EPERJESI JOGTANÁR,

POZSONY.
WIGAND F. K. KÖNYVNYOMDÁJA
1906.

I.

Hónapok óta tartó lázas izgatottság előzte meg annak a 260 oldalra terjedő, nagy kvartalaku könyvnek a megjelenését, mely nemrég került a nyilvánosság elé s melynek a cime: „Törvényjavaslattervezet az országgyülési képviselőválasztói jogról.“ A munkát Kristóffy József m. kir. belügyminiszter tette közzé s közkinccsé tette benne azt a temérdek statisztikai adatot is, mely e tárgyban még az előző kormány által szereztetett be. A könyv tulajdonképen három részből áll. Az első a Kristóffy által elkészitett választójogi reformról, vagy amint köznyelven mondják, az általános választói jogról (a szerző nem nevezi igy) szóló törvénytervezet. A második rész ennek megokolása, melynek hasábjain helyet találnak az összehasonlító politika mezejéről vett, a többi nevezetesebb európai államok választói jogát tárgyazó egybevetések is. Végül a harmadik rész, mely a legterjedelmesebb, az 1904. évi választói névjegyzékek alapján közli a 20. és 24. évi korhatár tekintetbe vételével a

jelenleg választói jogot gyakorló s abból kizárt egyének statisztikai kimutatását, foglalkozási ágak és törvényhatóságok szerint csoportositva, nemkülönben feltünteti az irni-olvasni tudás alapján szerkesztett választói aktiv jogról szóló statisztikai táblázatokat, ugyancsak törvényhatóságok szerint. Végül táblázatokat találunk itt általában a 24. éven felüli férfinépességről, tekintet nélkül irni-olvasni tudására és összeállitásokat a nemzetiségi szétoszlásról.

A munkálat, melyet törvényjavaslatnak nem nevezhetünk, legfeljebb tervezetnek, amint hogy szerzője sem arrogálja azt a cimet munkája számára, minthogy az a parlamentnek, tehát a törvényhozatalra hivatott alkotmányos tényezőnek, benyujtva nem lett, ennek dacára az ország politikai életére fontossággal biró legnevezetesebb kérdések egyikével foglalkozik. Tárgyilagos óhajtok maradni. Távol áll tőlem, hogy Kristóffy tervezetét ideális dolognak tekintsem. Alantabb majd lesz alkalmam arra, hogy a javaslat általános tendenciáinak és részleges hibáinak a feltüntetésével kimutassam annak eredendő fogyatkozásait, hogy ne mondjam bűneit. Amidőn tehát a tervezet felvetését, mégis fontos kérdésnek mondom, teszem ezt két szempontból. Először azért, mert magának a választói jogról szóló reformnak a kérdése ezzel a merő találgatások, a pártpolitikai hangulatkeltések mezejéről a való életbe ment át.

Most előttünk áll már az egyik tervezet. Kétségkivül lesz még több is, mert ha senki más, a koalició bizonyára késziteni fog egy önálló tervezetet, más alapon, de szintén a széleskörű kiterjesztés elvi álláspontján. De az előttünk fekvő tervezettel az annyira szükséges választói reform tényleges munkája megkezdődött. Adja Isten, hogy mielőbb tető alá is kerüljön az, még pedig egyetlen egy vezéreszmének a diadalra jutásával s ez: a magyar nemzetállam eszméje! Azonban a tervezet fontosságának másik szempontjáról is meg kell emlékeznem s ez az a körülmény, hogy a belügyminisztérium megbizásából nagy költséggel egybegyüjtött országos statisztikai adatok ime előttünk fekszenek. A tervezet készitője természetesen a saját szempontja szerint csoportositotta annak az ő álláspontját megerősitő részleteit. De hisz mi, ha ezeket helyeseknek nem tartjuk, más csoportositásokat is eszközölhetünk. A végeredmény úgy elméletileg, mint gyakorlatilag csak hasznos lehet e fontos kérdés teljes megvilágitására.

Áttérhetünk most már ezek után arra, hogy egy pillantást vessünk a választói jog reformjának általános problémájára, annak a köztudatban élő, a társadalom széles rétegeiben meggyökeresedett szükségességére.

A francia forradalomnak volt egyik

jelszava, hogy az úgynevezett emberi jogok mindenkit megilletnek pusztán azért, mert ember. Századokon át politikailag elnyomott nemzetük szabad lélegzethez jutván, mohó vággyal ölelte magához mindazt a sok jogot, melytől a hatalom szava megfosztotta őt. A Lajosok hazájában, hol a renitens parlamentet lovagkorbáccsal kergette szét a király, akinek gőgjéről napnál fényesebben tesz tanuságot hirhedt mondása: az állam én vagyok, — nem csoda, hogy a nemzet milliói uralomra jutván, a polgári vallással együtt az egész akkori állam és társadalom romjain épült minden uj intézményt örökéletünek s minden jó szurrogátumának tekintettek. Igy volt ez az emberi ősjogokkal is. A személyes szabadság, a lelkiismeret szabadsága, a tudomány és tanulás korlátlansága, eszméinknek mással való szabad közlése: mindezt az ember ősjogának tekintették, amelytől semmiféle hatalom őt meg nem foszthatja. De ideszámitották azokat az aktiv államéleti funkciókat is, amelyek már messze kinőttek az ősember hatalmi és érdekszférájából. Nem tettek megkülönböztetést az emberi és a politikai jogok közt. És azt hitték, hogy az államigazgatás joga époly ősemberi jog, mint pl. az akaratszabadság. Pedig hát államéleti ténykedésekről már csak ott lehet szó, ahol az ősember helyét a kulturember foglalta el, mert hisz az ősember még nem

alkotott államot. Ahol politikai jogról, az állam életében való aktiv részvételről beszélünk, ott már nem lehet az ebben való részesedést pusztán emberi mivoltunkra támaszkodva követelni. Az állam egy magasabb ethikai személyiség, amelynek ideális céljai megvalósitására az általa legjobbnak talált módokat és eszközöket kell igénybe vennie. Nem lehet azt mondani: ember vagyok, tehát államigazgató is vagyok. Az állam, illetőleg az azt alkotók társasága csakhamar rájött arra, hogy politikai és ősemberi jogok két különböző kategóriába tartoznak. Emezt az isten képére teremtett ember követelheti magának emberi mivoltából kifolyólag. Amabban csak akkor részesíti őt az állami főhatalom, ha azt az állami célok és rendeltetések érdekében levőnek tartja. A személyes szabadság megilleti már a gyermeket is és bizonyára élénken tiltakoznék a kulturember az ellen, ha a gyermeket ok nélkül letartóztatnák, vagy elzárnák. De ki gondol arra, hogy a gyermeknek választói jogot adjon? A politikai jogok osztásának s mindenek előtt a választói jognak egyetlen mondatban lehet a kötelező alapelvét kimondani: salus reipublicae suprema lex esto.

Ezzel az elvitázhatatlan igazsággal számolt le a sok külföldi törvényhozás még akkor is, midőn az úgynevezett általános

választói jogot kodifikálta. Akár Német-, akár Franciaországot vegyük tekintetbe, mint ahol a legkifejezettebben van meg az általános (szellemi censushoz sem kötött) választói jog: mindkét államban korhatár van megállapitva a választói jog gyakorlására és azonkivül természetes feltétele annak az állampolgári kötelékbe tartozás, valamint a büntetlenség és az állandó lakás is. Szóval, a politikai jogok oly abszolut tisztaságban, vagy helyesebben szólva, megvalósitási formában, mint az emberi ősjogok, nem léteznek.

Mindez azonban nem zárta ki azt, hogy az állampolgárok azon rétegei, melyek a politikai jogok gyakorlásából, kivált pedig azok legfontosabbikának, az aktiv és passziv választói jognak az élvezetéből ki vannak zárva, mindenha törekedtek arra, hogy ott helyet biztositsanak maguknak. Találóan jegyzi meg erre nézve a Kristóffy-féle tervezet megokolása is, hogy „a képviseletből kirekesztett rétegek állandó elégedetlenségükkel folyvást nyugtalanitják a társadalom életét.“ Nem is helyes állampolitika az, mely az öntudatra ébredt és alkotásra képes népelemeket egyszerűen kirekeszti a törvényhozás terméből. A meghallgatásra nem találó vágyak és kivánságok egyébb uton törnek ki s ha legális keretek közt érvényesülni nem tudnak, nem riadnak vissza az erőszaktól sem. Magyarország közgazdasági élete 1848., illetőleg 1874.

óta, amely évekből datálódik két választói törvényünk (ezeken csak jelentéktelen módositásokat ejtettek a néhány választókerület ujabb beosztásáról szóló novellák, valamint a kuriai biráskodásról intézkedő 1899: XV. t.-c.), mondom, közgazdasági életünk ez évek óta tetemesen megváltozott, átalakult. A régebben majdnem kizárólag mezőgazdasági alapon szervezkedett társadalmunk ipari és kereskedelmi elemekkel bővült. És a mi fontos, nagyobbára intelligens elemekkel. Méltánytalan, sőt állami szempontból egyenesen káros tehát az, hogy ez az értelmes, máskülönben az államcélok s a társadalmi problémák iránt elég érzékkel viselkedő népréteg továbbra is kivül maradjon az alkotmány sáncain. Csakhogy nem szabad neki vezetőszerepet adni. Ez az a pont — melyre különben még reátérünk — mely a tervezetnek legnagyobb hibája. Uj, politikailag nem gyakorlott, tehát eo ipso kevesebb tájékozóképességgel biró elemnek, a munkásoknak juttatja a döntő szót azáltal, hogy mig a jelenlegi 1 millió 48 ezer választó közül kereken 200 ezer elveszíti a választói jogát azért, mert irni-olvasni nem tud, addig több, mint 1 millió oly munkás jut eme fontos politikai jog birtokába, kik eddig azzal nem rendelkeztek. Bármily humanizmussal gondolkodjunk is tehát a munkások sorsáról,

bármily szükségesnek is véljük ennek a különben nagyrészt intelligens néprétegnek politikai jogokkal felruházását: aggodalommal kell a jövőbe néznünk akkor, ha tudjuk, hogy Kristóffy tervezetének törvénnyé válása esetén — nem kivánok ezzel senkinek jóhiszeműsége ellen véteni — politikailag nem érett elemek kezébe jut a vezető hatalom. A természet nem ismer ugrást. Az evolució törvényei hozták meg 1848-ban is az alkotmányon kivül állók millióinak az alkotmányos jogokat. De amint akkor politikai. könnyelműség lett volna, úgy most is az, ha a majoritást olyanok kezébe adjuk, akik még ily jogot nem gyakoroltak. Tudom, azt mondják erre a tervezet védői, hogy hiszen a munkáselem a statisztikai táblázat szerint csak az összes választók 43 $^0/_0$-át, tehát nem a többségét fogja képviselni. Ámde ha meggondoljuk, hogy a munkáselemekkel minden valószinüség szerint karöltve fog járni az úgynevezett „kis emberek" csapata, aminők a kiskereskedők, kisiparosok stb., kik pedig az önálló foglalkozást űzők kategóriájában foglalván helyet, az emlitett 43 $^0/_0$-ba nem tartoznak: akkor bizvást állithatjuk, hogy az ily alapon megalakuló parlamentben nem annyira — mint Kristóffy mondja — a fogékonyság lesz nagyobb a társadalmi és gazdasági haladás komoly kérdései iránt, hanem sokkal inkább oly radikális irányzatok fog-

nak ott felülkerekedni, melyek szakitva hazánknak összes eddigi tradicióival, az anyagilag rosszabbul szituált néposztályok természetes mohóságával csakis az anyagi kérdések iránt birnak majd fogékonysággal, mig minden egyéb, akár közjogi, akár kulturális baj emlitése, orvoslásának sürgetése hideg fogadtatásra találva, eredménytelenül fogja országos sérelmeink számát szaporitani.

Tévednénk azonban, ha azt állitanók, hogy a választói jog reformjára szükség nincsen. Van. Sőt mondjuk ki bátran, hogy egyenesen a nemzetfentartó középosztály érdekében is szükség van a reformra. Hazánk politikai élete még mindig túlságosan arisztokratikus. Nem kell ezt úgy érteni, mintha a nemzeti életben aktiv részt vevő arisztokraciának jótékony hatását, küzdelmeinkre gyakorlott emelő befolyását bárkinek is joga volna kisebbiteni. Sőt épen a lefolyt év eseményei túlontúl igazolták azt, hogy nemzeti arisztokraciánk fényesen tölti be azt a helyet, melyre őt történelmi multja, nagy vagyona, előkelő összeköttetései predestinálják. Azonban a nyugodt szemlélőnek lehetetlen amaz impresszió elől elzárkózni, hogy a szellem hatalma, a műveltség jogán való vezetés még mindig nem tudta nálunk a maga helyét kivivni. Ha szétnézünk hazánk politikai s társadalmi életében, sajnosan

kell tapasztalnunk, hogy egyes családok és társadalmi klikkek befolyása a legtöbb társadalmi érdekkörben még ma is túlságos nagy; hogy a legtöbb helyen csupán az, ha valaki valamely családnak a tagja, bár esetleg intellektuális kvalifikációja, vagy tapasztalatai, érdemei nem is igen volnának, rendszerint hivatottá teszi őt nemcsak társadalmi, hanem — ami ennél sokkal fontosabb — politikai vezetésre is. Társadalmunknak ez a régi tradiciókon nyugvó jellemvonása kiöl sok nemes ambiciót, sok, jobbra hivatott tehetséget lankaszt el. S ha vannak helyek, hol ezen tradiciókkal a versenyt felvenni sikerül, ott meg nagyobbára az ellenkező véglet, a puszta demagógia az, mely e harcot esetleg győzelmesen vivja meg s az ország legproduktivebb eleme, a szellemi képességeinél fogva vezetésre hivatott tulajdonképeni középosztály, az esetek túlnyomó többségében nem képes az őt méltán megillető helyet kiküzdeni.

Már pedig valamint a multban a magyar középosztály vitte az államélet vezetőszerepét és tartotta meg annyi hányattatás közepette ezt a hazát s ha az arisztokracia egyeduralma jutott érvényre, akkor oligarchikus zavarok, ha pedig az alsóbb néposztályok ragadták kezükbe a vezetést, akkor oly sajnos események, minő volt a Dósa-féle parasztlázadás, reszkettették meg államiságunk szilárd talpköveit:

azonképen a jövőben is csak úgy van reményünk a viharokat kiállani, ha a modern alapokon kialakuló egységes középosztály nem engedi át másnak a vezéri pálcát.

Ebből a szempontból örömmel kell üdvözölni a választói jog kiterjesztésének az eszméjét. Intelligens, ujabb elemek felvételével csak haladhat a józan demokracia eszméje. De soha se legyen a haladás vágya nagyobb a józan meggondolásnál. Az igy kialakuló uj társadalom nem feledkezik el a történelem tanulságairól és bár őszinte tisztelettel hódol minden korszerű reformnak, de azért nem abban leli hivatása delelőpontját, hogy tradicionális szokásaink, ősöktől örökölt hagyományaink durva félrelökésével csakis a rombolás munkáját tekintse életcél gyanánt.

Szaporitsuk az államfentar·ó elemeket, terjesszük ki a politikai jogokban részesülők körét. De halálos bűn lenne, ha a kormánypálcát mi, ennek az ezeréves hazának mindenha gerince, a magyar középosztály, ki engednők csavarni a markunkból!

II.

Az általános választói jognak hónapok óta vitatott tervét Kristóffy javaslata nem valósitotta meg. Határozottan mondhatjuk, hogy a javaslat nagyon messze van az általános választói jogtól s talán ennek

tulajdonitható az is, hogy szerzője maga sem nevezi igy, csupán a „képviselőválasztói jogról“ szóló tervezetnek. De hogy emez állitásunk bizonyitásával se maradjunk adósak, ime a számadatok.

Ez idő szerint a szoros értelemben vett anyaországban (mert választási törvényünk, mint belügy, csak erre terjed ki, mig Horvát-Szlavonországokban külön autonóm törvénnyel van e kérdés szabályozva) a választói jog korhatára minimum a befejezett 20. év. De csak azok választók, akik sem atyai, sem gyámi hatalom alatt nem állnak. Minthogy pedig 20.—24. év között, tehát a magánjogi nagykoruság elérte előtt, a legtöbb ember vagy atyai, vagy gyámi hatalom alatt van, ebből folyólag e cimen a választók száma vajmi csekély, összesen 8682. Tendenciózus tehát a tervezet azon panasza, hogy a mai rendszer minő igazságtalan, mert 4,322.940 oly férfi közül, kik a 20. éven felül vannak, 3,352.119 nem bir választói joggal, tehát $77\frac{1}{2}\%$ a kirekesztettek száma. A 20.—24. év közti jelenlegi 8682 választó a 20.—24. év közti összes férfi népességnek úgyis nagyon csekély töredéke. A jelenlegi és a kontemplált rendszer összehasonlitására tehát csak akkor találunk biztos alapot, ha azt állitjuk szembe egymással, hogy hány 24. éven felüli férfi bir szavazati joggal most és hány birna a tervezet szerint? A 24. éven felüli férfipolgárok száma 3,895.357.

Választói joggal bir jelenleg 1,048.976 férfi. Ha ebből leszámitjuk azt a 8682-őt, kik 20.—24. év köztiek, azt találjuk, hogy 1,040.294 azon polgárok száma, kik 24. éven felüliek és jelenleg választók. Arányba állitva ezt az összes, 24. éven felüli polgárság számával, a következő arányt kapjuk:

3,895,357 : 1,040.294 = 100 : x,

vagyis jelenleg a 24. éven felüli férfi polgároknak 26.7%-a választó. De mennyi lenne a tervezet szerint? A 24. éven felüli férfiakból ir-olvas 2,621.727. Ez kétségkivül sokkal nagyobb, kedvezőbb arány, mint a mostani, de azért az általános jogtól még messze van.

3,895.357 : 2,621.727 = 100 : x,

vagyis választó lenne 67.3%.

Megállapitható tehát az, hogy a tervezet szerint a 24. éven felüli férfiak számának választói jogosultsággal biró aránya tetemesen megnövekednék, de elfogadva a 24. éves korhatárt, mint a nagykoruság kezdetét, még mindig kerek 33%-a a népességnek maradna kinn. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy ebben a 33%-ban benne van 191.969 oly egyén is, aki jelenleg választó, de, mert irni-olvasni nem tud, a tervezet szerint két országgyülési ciklus mulva kiesik a választók közül, akkor bátran mondhatjuk, hogy a tervezet, melyet az a hir előzött meg, hogy általános választói jogot ad, nagyon messze

esik ettől a jelzőtől, illetőleg ennek jogos használatától.

És itt legyen szabad erről a 191.969 jogfosztottról is néhány szóval megemlékezni. Kikből kerülnek ki ezek? Óriási nagy részük az úgynevezett őstermelők közül, vagyis a földmivesek köréből való. A statisztika szerint 181.929-re rúg ezek száma. A többi foglalkozási ágak elenyészően csekély számmal vannak köztük képviselve. Tehát elveszitenénk az országban földbirtokkal biró, adózó, ergo kétségkivül ehhez a földhöz ragaszkodó, megbizható elemből közel 200 ezer embert. Nem tekintve most már azt, hogy a tervezet amaz intézkedése, mely szerint ezek a régi jogon szavazattal birók két választás után (tehát legfeljebb 10 év mulva, minden valószinüség szerint azonban, a mostani forrongások közepette gyorsabban feloszlatott országgyülések korszakában sokkal hamarabb) örökre elesnek választói joguktól, illiberális, azonkivül megfosztja az országot egy kipróbált, túlnyomórészt hazafias elemtől is. Illiberális a tervezet, midőn a mostani választók kerek 20%-ától elveszi a választói jogot. Az 1848-as és az 1874-es törvényhozás sokkal liberálisabb volt, mert hisz ezek értelmében még ma is vannak választóink (persze számuk napról-napra fogy), kik csak azért birnak szavazati joggal, mert nemes emberek, bár se a szellemi, se a vagyoni cenzust meg

nem ütik. De mivel régi jogon választók voltak, nem fosztották meg őket a joguktól. És ime, a radikalizmus, tehát az ultraliberalizmus jegyében született tervezet nem riad vissza a jogfosztástól sem. És teszi ezt — bár be nem vallja — valószinüleg azért, hogy a magyarság kedvező arányát (persze csak a papiron) megállapitsa.

Hanem nézzük legalább, hogy kikkel pótolja ezt a hiányt? A jelenlegi 1,048.976 választóból el fogja veszíteni a választói jogát 191.969. A többi megtartja, mert tud irni-olvasni. De uj választó volna összesen 2,621.727. Levonva ebből (a 191.969 hiján) a mostani választók köréből átlépőket, vagyis azokat, kik most is szavaznak, akkor is birnának szavazattal, teljesen uj elem volna a 857.007 főnyi régi elemmel szemben 1,764.720. Vagyis felállitva az arányt a jelenleg és a jövőben választói joggal birók közt, a mostaniak arányszáma az ujakhoz viszonyitva nem is ütné meg az utóbbiak felét, csak annak $48\frac{1}{2}\%$-át tenné ki. Más szóval ez annyit jelent, hogy a mostani választópolgárság teljesen kiadná a kezéből a vezetést és ő nem is egészen $\frac{1}{3}$ részét alkotná az uj választópolgárságnak.

Bármennyire tiszteljük is a szellemi cenzus jogát — mert hisz az irás-olvasás feltétele nem egyéb — ily hirtelen átmenetet veszedelmesnek kell mondanunk.

Nemcsak abban van a veszedelem, hogy a munkásosztály, amely eddig nem vett részt a választásokban, természetszerü prédául jelentkezik ügyes demagógok számára (hisz a megyei lakosság 42 és a városi lakosság $53^1/_2$%-a erre a kategóriára esnék a tervezet szerint, mely elem összesen 1,144.691 főre rúgna), hanem még inkább abban, amire már fentebb is rámutattunk, hogy t. i. ez a népréteg szövetkezve a sorsával elégedetlen kis emberek csoportjával, abszolut többségre jutna. Ezen pedig nem segithetne semmiféle kerületi beosztás, mert az $^1/_3$ részből $^2/_3$ részt csinálni nem lehet!

A választói jogot elvesztő, kereken 200 ezer ember, amint az imént röviden reflektáltunk reá, nagyobbára nemzetiségi elem. Minthogy tudniillik több, mint 180 ezer közüle őstermelő s köztudomásu, hogy a magyar paraszt müveltebb, mint a tót, vagy a román, igy feltehető, hogy az irni-olvasni tudás megkivánása a jelenlegi magyar földmives választók közül aránylag igen csekély százalékot fog a választói jogosultságból kizárni. Azt lehetne tehát hinni, hogy talán még a magyarságnak a diadala a 180 ezer választóval történő jogfosztás. Csakhogy e tekintetben megint csak ismételhetjük már kifejtett álláspontunkat, hogy a jelenlegi választópolgárság minősége, különösen pedig hazafiassága tárgyában a választásokon leszürődött

konkrét tényekre támaszkodhatunk. Ma tudjuk, hogy nemzetiségi velleitásoknak ez a nemzetiségi őstermelő elem aránylag csak szórványosan hódol. De hol a garancia arra, hogy ha ennek a többé-kevésbbé konzervativ földmivességnek helyébe egészen uj néprétegek jutnak, amelyek szintén nemzetiségekkel tarkázottak — hisz a tervezet szerint az uj választók közül csak 61.4% a magyar — akkor szintén oly jóhiszemü, az intelligencia által vezethető polgárság ragadja-e majd a kezébe a hatalmat?

Különben erre a 61.4%-os magyarsági százalékra is van egy szavunk. A statisztikai adatokat kimondottan arra a célra gyüjtötték, hogy a választói jog reformjánál felhasználtassanak. Ez már magában is jogot ad arra a feltevésre, hogy az adatok optimisztikusak. De e felfogást csak megerősiti az a körülmény, hogy a statisztika bevallás alapján készült. Képzelhető tehát, hogy hány ezer embernek volt érdekében az uralkodó magyar fajra kedvező bevallást tennie a hatósági közeg előtt, pláne mikor ez a tény azzal a reménnyel is kecsegtette, hogy igy oly jogot fog nyerni, amit addig nem gyakorolt.

Rendkivül aggályos a tervezetnek amaz intézkedése, mely a választókerületek uj beosztásáról, a névjegyzékek összeállitásának s a választási eljárásnak részleteiről, nemkülönben a választások érvényes-

sége feletti biráskodásról külön — bár a tervezettel junktim életbeléptetendő — törvények utján kiván gondoskodni. Aggályos ez az intézkedés azért, mert a javaslatnak nélkülözhetetlen aggregátumát alkotják épen azok az intézmények, melyek kodifikálásának mikéntjét egyelőre homály fedi.

Hiába mondják erre, hogy hiszen egy év alatt majd beterjesztendők ezek a javaslatok is, előbb meg maga a választási törvény sem léphet hatályba, — jól tudjuk, hogyha egy javaslat, mely valamely jelentős reform magvát foglalja magában, törvényerőre emelkedik, akkor minden, azzal összefüggő kérdés a lázas sietség hatása alatt, a nagy reformok természetszerü izgatottságával oldódik meg. Tehát kétségtelen, hogy ezeket a választási reformbeli kérdéseket együttesen kell megoldani, együtt kell törvénnyé tenni, különben a későbbre hagyott problémák megvitatásánál hiányozni fog az elengedhetetlen nyugodtság és áttekintés, a józan megfontolás és a jövő gondos mérlegelése.

Itt van mindenek előtt a választókerületek uj beosztása. Ez a reform egyik legkimagaslóbb alkatrésze lesz. Tudjuk, hogy a mai kerületi aránytalanság fenn nem tartható, mert szinte égbekiáltó igazságtalanság az, hogy mig Vizaknán alig másfélszázan választanak egy képviselőt, addig másutt 5—6 ezer, sőt némely helyen 10

ezren felüli választópolgárnak van csak erre joga. Szombatfalvi Albert, nemrég megjelent röpiratában, mely tulajdonképen érdekes statisztikai táblázatok sorozata („Képe a magyarországi választókerületeknek az általános választói jog alapján"), azt mondja, hogyha az anyaország lakosságát szétosztjuk az idevaló képviselők számával, vagyis 413-mal, akkor körülbelül 41 ezer lélek jut egy-egy kerületre. Viszont dr. Harrer Ferenc egy tanulmányában („A parlamenti választói jog terjedelme a nagyobb európai államokban") adatokat közöl arra nézve, hogy egy-egy kerületre vagyis képviselőre Belgiumban kereken 44 ezer, Ausztriában 61 ezer, Angliában 62 ezer, Olaszországban 64 ezer, Franciaországban 68 ezer, Poroszországban 80 ezer, sőt a Német birodalomban 142 ezer lélek jut. Az iránt tehát nyugodtak lehetünk, hogy a müvelt nyugat politikai elvei szerint nálunk a 413 képviselő untig elég. Viszont azonban nem volna célszerü a képviselők számát apasztani, kivált most, amikor a választók számát emeljük. Tehát kerületenkint több választó kevesebb jogot gyakorolna, illetőleg ha most kereken egy millió választó választ kereken 400 képviselőt, céltalan és jogfosztásszerü volna, ha kereken két és fél millió választó választana, mondjuk pl. csak összesen 300 képviselőt.

De már más kérdés, hogy nem volna-e célszerü a választókerületeket nem a lélek-

szám szerint szétosztani, hanem a szerint, hogy hány a választói jog gyakorlására abszolut joggal birható, tehát mondjuk, a 24. éven felüli férfi? Ezeknek száma, amint már megemlitettük, 3,895.357. Az összes képviselők száma pedig 413. Tehát:

3,895.357 : 413 = x : 1,

vagyis kereken 9432 választót, helyesebben szólva 24. éven felüli férfi állampolgárt magában foglaló kerületek volnának alakitandók, úgyhogy rövidesen azt mondhatnók: minden 10 ezer polgár választ egy képviselőt. Persze, ha a tervezet szerint csak az irni-olvasni tudókat vennők tekintetbe, akkor kevesebb polgárra jutna egy-egy képviselő.

Ez volna a teljes mathematikai pontossággal keresztülvitt megosztás. De kérdés, hogy előnyös-e ez? Igaz ugyan, hogy ha a tervezet szerint községenkint, vagy legalább körjegyzői körönkint szavazna a polgárság, akkor elmulnának azok a nehézségek, amelyek pl. most megvannak, hogy t. i. ritkábban lakott vidékeken egyáltalában nem lehet akkora számu választói kört alkotni, mint sürübb, vagy a cenzusnak inkább megfelelő helyeken, mert a választói központba elvégre is három napi járóföldről nem lehet a választókat bevinni: azonban bizonyos, hogy Budapesten, vagy általában a nagyobb városokban talán még sem lehetne ugyanannyi képviselőt kreálni, mint ahányat számarány szerint igényelhetnének.

Nagyobb baj ennél az, hogy nemzetiségileg nincsen egykönnyen található garancia a magyarságra kedvező megoldás tekintetében. Mert elvégre is, ha valahol sürübben is laknak a bár nem magyar választók úgy, hogy belőlük egy választókerület alakitható, akkor nem lehet ebbeli jogukat elvonni csak azért, mert nem magyarok. Igy pl. az erdélyi szászok közt bizonyára sok lévén az iró-olvasó, még akkor is, ha ezen a szellemi cenzusos alapon csinálják meg a reformot, ott a magyar fajra nem lesz az eredmény kedvező. Szombatfalvi egyébként azt állitja számitásai alapján, hogy ha értelmiségi bázison épitik fel a reformot, akkor be lehet a kerületeket akként osztani, hogy 292-ben a magyarság lesz túlsúlyban s 121-ben egyéb nemzetiség. Mig ha feltételhez nem kötjük a választói jog gyakorlását s a kerületeket szintén ujra kerekitjük ki, akkor csak 212 volna a magyar kerület 201 nemzetiségivel szemben, tehát ez utóbbi esetben a 40 horvát képviselőnek a nemzetiségekhez csatlakozása a magyarságot a parlamentben minoritássá törpitené.

Nézzük csak a választói névjegyzékek összeállitását. Ez az a másik nagy szempont, melyen az egész reform sorsa megfordul. Ha lelkiismeretesen történik, tényleg joghoz jut az a több, mint harmadfél millió lampolgár; ha felületesen vagy mala fide kotják meg a névjegyzékeket, illuzoriussá

válik az egész reform. A tervezet megokolása e tárgyban felvilágositást alig nyujt, pedig hát, ismételjük, ez a tervezet egyik lényeges alkateleme. A választói jog gyakorlása az irni- olvasni tudáshoz van kötve. Hogyan fogják ezt igazolni? A tervezet megokolása szerint a névjegyzékek községenkint állitandók össze s igy ez arra enged következtetni, hogy az összeállitás községi közegek által történik. Vagy esetleg vándorbizottság eszközölné azt, mely az egész vármegyében, esetleg egy-egy választókerületben községről- községre járna? Akár igy, akár ugy kontempláljuk a dolgot, nagy költséggel lesz egybekötve. Mert az iránt legyünk tisztában, hogy ezért a munkáért, még ha községi közegeket is biznának meg vele, külön kell honorálni azokat, ellenkező esetben felületes, megbizhatatlan lesz a munka. Csak gondoljuk meg, hogyan túl vannak halmozva a községi és körjegyzők már most is munkával. Mennyi idejüket rabolná el az ily névjegyzék-összeállitás, mely minden egyes polgárra nézve valóságos vizsgálattal volna összekötve.

Az irni- olvasni tudás igazolásának a kérdésében leghelyesebb, ha olasz példára hivatkoznak, mert ez idő szerint ott van szintén e feltételhez kötötten megvalósitva az „általános“ választói jog, ámbár e mellett Olaszországban választó az is, aki irni- olvasni nem tud ugyan, de egyenes adó

cimén legalább 19 lira 80 centet fizet, vagy legalább 500 liráért bérel földet s azt személyesen műveli, vagy legalább 80 lira egyenes adóval terhelt ingatlant bérel, vagy végül lakásáért, üzlethelyiségéért a község nagysága szerint 150—400 lira bért fizet. Szóval, Italiában dualisztikus alapon van a választási jog organizálva: vagy szellemi, vagy vagyoni cenzuson nyugszik az. A mi most már a szellemi cenzust illeti, törvényük az irni- olvasni tudás igazolására egy, a kerületi tanfelügyelő által aláirt, a szükséges vizsgálat megállásáról szóló bizonyitvány bemutatását teszi kötelezővé.

Ezt a rendszert lehetne tehát a tervevezet, vagy általában az ezen alapelven felépülő törvény netáni alkalmazása esetén nálunk is meghonositani. Mert arra alig van kilátás, hogy bármely névjegyzék-készitő bizottság is alapos tájékozódást szerezhessen az irni- olvasni tudásról. Aki megfelelő bizonyitványt produkál — például az elemi iskola elvégzéséről szóló államérvényes bizonyitványt — annak a kvalifikációja megállapitása nem ütközik nehézségekbe. Ámde akinél ezt a minősitést valóságos vizsgálattal kellene igazolni, annál a nehézségek mindig nagyobbak lennének. Mert nem szabad elfelejtkeznünk arról, hogy a nép már irni- olvasni tudónak mondja azt, aki épen csak hogy a nevét leirja.

Különben az irás- olvasás kikötésére, mint az „általános" jogtól való messze

elkalandozásra érdekes fényt vet az a tény is, hogy Olaszországban, ahol, mint láttuk, más alapon is lehet választó a polgár, mégis csak az összes állami lakosságnak 7·83%-a választó (nálunk jelenleg 6·32%.) Az igaz, hogy ennek oka az olasz nép hátramaradottsága és szegénysége is lehet. De ha ellentétbe állitjuk ezzel az általános választói jogot tényleg megvalósitó államokat, azt látjuk, hogy ott az egész lakosság 22—27%-a választó.

És most térjünk vissza a tervezet egy más nagyjelentőségü problémájanak, a nemzetiségi kérdés megoldásának a megvitatására. Ez az a pont, mely legveszedelmesebben fenyegeti szupremáciánkat. A tervezet azt mondja, hogy a választók 61·4%-a lesz magyar. Kimutattuk, hogy ez optimisztikus számitás. De mennyire fog még rosszabbodni az arány a titkos választási rendszer megvalósitásával!

Álljunk meg itt egy pillanatra.

Bluntschli, a modern politikai elmélet egyik legelső korifeusa, azt mondja a nyilt és a titkos választói jog szembeállitása alkalmával (Allgemeines Staatsrecht, 76. old.): „Männlich freier ist die offene und mündliche, sorgfältiger und vorsichtiger die geheime und schriftliche Abstimmung. Bei jener Wahlform erlangen leicht die angesehensten Männer der Gemeinde, zuweilen auch die Demagogen grösseren Einfluss, bei dieser getrauen sich die kleinen Leute

eher ihre eigene, zuweilen aber auch die von den Klubs ihnen vorgeschriebene Meinung zu befolgen. Wo das übrige politische Leben sich in öffentlichen Formen bewegt, ist auch für die Wahlen die öffentliche Form empfehlenswert."

A nagy theoretikusnak ezek az eszméi megvilágitják a mi részünkre is a helyes véleményalkotás utját. Férfiasabb a nyilt szavazás, mint a titkos. Tehát már ezért is megtartandó. A magyar néplélek egyenes, szókimondó, büszke. Nem bujkál a meggyőződésével. Politikai életünk fejlett ezer esztendő óta. Hisz évszázadok keserves küzdelmei közepette egyebünk sem maradt, mint politikai önérzetünk. A cseh nemzet, mikor a fehérhegyi csatában elvesztette önállóságát, lassankint beletörődött ebbe s inkább gazdasági jövőjének a megalapitására gondolt. Lett is belőle gazdag, vagyonilag független nép, de nemzeti, közjogi ideáljait csak a legujabb időkben igyekszik valóra váltani. Mi, amikor Mohácsnál örökre eltemettük az önálló Magyarországot, nem hódoltunk meg sem németnek, sem töröknek. Egyik kezünkben az ekevas volt, de a másikban kard. Szegények maradtunk, de nemzeti függetlenségünkért folytatott véres harcainkat fel nem adtuk. Bele van az oltva már a gyermekbe, talán az anyatejjel szivja magába. Tekintsünk csak körül a társadalomban. A klubok elegáns termeiben

épúgy folyik a politika, mint a faluban, a malom alatt. Sőt a növekedő fiu is lelkesül már a nemzeti politika eszméiért és gúnyjával üldözi azt a társát, kiről azt gondolja, hogy pecsovics. Egy hatalmas, nagy társadalom egységes, áttörhetetlen falanxa foglalkozik korunkban napról- napra a politikával. Alig van, akinek a politikai elveit ne ismernők. Ez függetlenségi, ez szabadelvű-párti, ez diszidens. Ki előtt akarunk tehát mi, a Bluntschli körülirása szerint nyilt alakban politizáló, közéletet élő magyarok titkolózni? Elhisszük, némelyikre itt- ott talán némi feszélyezettséggel jár, hogy véleményét a politikában is őszintén kimondja. De hát kényelmi szempontokból szabad-e egy elvet feláldozni? A hazának teendő szolgálataink közepette a legkevesebb az, hogy nyilt állásfoglalásunk miatt talán itt-ott ferde szemmel néznek reánk. A szavazás nem magánügy, az a polgárnak szent közjoga. Ne térittessük el magunkat önös érdekek által a választói jognak kifejezetten közjogi tartalmától. Ne vezessen félre bennünket az, hogy a külföldön sok helyütt titkos választás van. Alkotmányos életük ő nekik nem volt, közjogi érzékük ki nem fejlődött. Ezen a téren igazán nem jár a külföld előttünk. Biztositsuk a nyilt szavazás korrektségét. Adjunk a közhivatalnoknak szolgálati pragmatikát, hogy politikai meggyőződése miatt őt üldözni ne lehessen. Toroljuk meg szi-

goruan a vesztegetőt, zárjuk el akár fegyházba. De ne fosszuk meg politikai életünket legnemzetibb tradicionális zománcától, a nyilvánosságtól. Ne tegyük alattomossá, megbizhatatlanná, erkölcsileg hozzáférhetővé választási rendszerünket!

És aztán még egyet. Ne feledkezzünk el a nemzetiségi és vallási izgatásról. Poliglott államunk, mely felekezetileg is szét van tagolva, bűnös manipulációk szinhelye lesz a titkos választások idején. Hány ezer és ezer ember lesz (a k i a t e r v e z e t s z e r i n t m a g y a r n a k v a l l o t t a m a g á t), ha a nyilvánosság ellenőrzésétől megszabadul, nemzetiségi és felekezeti előharcos! Hány ügyvéd, lelkész, tanitó, körjegyző! De még inkább hányan lesznek azok, akikre ezek majd feltétlen befolyást gyakorolnak s leszavaztatják őket úgy, amint a vezetők akarják. És vegyük hozzá ehhez még a községenkint vagy körönkint történő szavazást, amit a tervezet szintén kontemplál. Ilyen kisebb területeken az egyszerűbb ember még inkább a vezetők behatása alatt áll. Bizony, megint csak igazat kell adnunk Bluntschlinak, hogy a titkos választásoknál a kis embereknek a klubok, a szakszervezetek fogják majd előirni az ő voksukat és leszavaznak arra, akit a központból kijelölnek. A vesztegetés elkerülése végett lesz tehát klubterrorismus. És ne gondoljuk, hogy ennek nem lesz majd ereje akaratának érvényesitésére.

Ahogyan ma 24 óra alatt a nemzetközi szociáldemokrata szakszervezet mozgásba tudja hozni a fővárosnak százezernyi munkásseregét, úgy fogja majd hatalmas erkölcsi befolyásával a politikai jog mezején még ujonc milliókat is egész biztosan a saját céljaira kihasználni. Ne féljünk a munkáselemtől, ha művelt. Ez elvitázhatatlan meggyőződésem nekem is. De a Kristóffy tervezete szerint 43%-os munkáscsoportot, hozzávéve ez ugyancsak most jogot nyerő egyéb kisembereket, megrázkódtatás nélkül az egész mostani politikai nemzet félretolásával az ország majoritásban lévő vezetőivé nem tehetjük! Öleljük magunkhoz őket, de a vezetést uj, tapasztalatlan elemekre bizni: ez kockajáték hazánk jövőjével!

Azonban térjünk vissza arra, amiről eredetileg szólni akartunk e tárgyban: a nemzetiségi kérdésre. Vajjon még ha ujra kikerekitik is a választókerületeket, nem veszit-e a magyarság?

Itt is le kell számolnunk egy közkeletű tévedéssel. Az alföldi magyart elvégre is nem vihetjük át se a tótok, se a románok közé. Az valószinű, hogy oly aránytalanságokat, a minők jelenleg vannak, hogy t. i. némely választókerületben alig másfélszáz ember választ, másutt meg, pl. Budapest- Terézvárosban, több mint tizezer, meg fogják változtatni. Ámbár e tárgyban is — ismételjük — óriási hiba,

hogy a kikerekitési javaslatot most közzé nem tették. Hisz a reformnak ez egyik legkimagaslóbb részlete. Hanem félretéve e feletti aggodalmainkat, azt még sem hallgatjuk el, hogy a tervezet szerint oly kerületekben vagy vármegyékben is, hol jelenleg többé- kevésbbé vezetni tud az intelligens magyar elem, ezt a hatalmat el fogja veszteni.

Nézzünk egypár nemzetiségi megyét.

Kis-Küküllőmegyében ma 2015 választó van. Ebből magyar 959, nem magyar 1056. A tervezet szerint lenne 4018 magyar és 6603 nem magyar. Ma tehát az összes választóknak 47.5%-a, vagyis majdnem fele, magyar. A tervezet szerint csak 37.8%-a lenne az. Vagy vegyünk egy más példát. Nagy-Küküllőmegyében ma van 2996 nem magyar és 509 magyar választó. A magyarság tehát az összes választóknak 14.4%-a. A tervezet szerint még ezen a csekély arányszámon is alul marad, mert lesz öszesen 2742 magyar, és 20,100 nem magyar választó. Tehát az arány 13.7%. Szebenmegyében van 396 magyar és 3835 nem magyar választó. A magyarság aránya az összeséghez 10.3%. A tervezet szerint még ennél is rosszabb lenne: 1235 és 22633, vagyis elrettentően csekély, csak 5·4% a magyarság számaránya! Torda-Aranyosmegyében ma választ 2212 magyar és 1277 nem magyar. A nem magyarok arányszáma e szerint az összességben 36·5%. A

tervezet alapján választói jogot nyerne 6715 magyar és 5351 nem magyar, vagyis az összes választópolgárok számában a magyarság számaránya sülyedne, ellenben a nem magyaroké felemelkednék 36·5%-ról 44·2%-ra. Az egész Királyhágón túli országrészben most 78,243 választó van, kikből 42,201 a magyar anyanyelvü és 36,042 a nem magyar anyanyelvü. A tervezet szerint joghoz jutna 131,305 magyar és 132, 156 nem magyar. Tehát míg jelenleg ebben a nemzetiségileg rendkivül fontos országrészben kerek 54%-a az összes választóknak a magyar, addig a tervezet szerint csak kerek 49%-a lesz az. Óriási dolog ez, mikor egész országrészekről van szó. Mert hiába kerekitik ki a kerületeket akárhogyan is, Erdélyt, vagyis az ottani választókat, a Tisza-Duna közéhez nem csatolhatják. Tehát minden elveszett talpalatnyi tér biztos veszteség itten s a magyarságot nem hogy erősiteni, hanem gyengíteni fogja a tervezet. És vegyük még hozzá, hogy most, mikor az állami népoktatás által elérhető magyarosodás még csak a kezdet stádiumában van, ezzel szemben a felekezeti iskolák — kivált az erdélyi románok és szászok közt — sokkal inkább nyujtják azt a kilátást, hogy növendékeiket, ha megtanítják és pedig most már tekintettel az így megszerezhető választói jogra, fokozottabb erővel, az irás-olvasásra: biztosra vehető, hogy tiz

év mulva az arány a magyarságra nézve még rosszabb lesz, mert az irni-olvasni tudók száma a nemzetiségek közt szaporodik, de a magyarul irni-olvasni tudóké, vagy általában a fajmagyaroké ily arányban nem fog szaporodni.

Általában a magyarsági arányokat helyesebben találjuk meg akkor, ha a statisztikai táblázatok alapján az ország egyes nagyobb részeit vesszük szemügyre, mert elvégre is egy-egy megye területén belül lehetséges az ujabb beosztás, de nagyobb territoriumon nem, mert adminisztrativ szempontból igen nagy bonyodalmakra vezetne az, ha egy törvényhatóság választóit egy másikhoz csatolnák!

Állítsunk össze egy kis táblázatot a mai állapotról.

	Összes választó	Magyar	Nem magyar.
Duna balpartján	121,270	42,238	79,032
„ jobb „	196,641	139,610	57,031
Duna-Tisza közén	192,994	152,292	40,702
Tisza jobb partján	110,799	53,717	57,082
„ bal „	144,469	83,724	60,745
Tisza-Maros szögében	115,658	23.088	92,570
Királyhágóntúl	78,243	42,201	36,042
Fiume	2085	408	1677

Minő változások állnának már most be a tervezet törvénybe iktatása esetén? Lenne:

	Összes választó	Magyar	Nem magyar.
Duna balpartján	355.829	117,494	238,335
„ jobbpartján	589,597	422,016	167,581
Duna-Tisza közén	603,908	477,884	126,024
Tisza jobb partján	216,151	139,834	76,317
„ bal „	291,155	249,179	41,976
Tisza-Maros szögében	297.066	69,913	227,153
Királyhágontúl	263.461	131,305	132,156
Fiumében	4,570	1,082	3,488

A magyarság számaránya tehát a következő képet mutatja:

	Jelenlegi arány	Tervezet szerinti arány.
Duna balpartján	34·9%	33·1%
„ jobbpartján	71·2%	71·6%
Duna-Tisza közén	79·3%	79·2%
Tisza jobb partján	48·8%	64·7%
„ bal partján	58·1%	85·6%
Tisza-Maros szögében	20·0%	28·5%
Királyhágontúl	54·1%	49·8%
Fiumében	14·8%	23·7%

Csökken tehát a magyarságnak ma sem kedvező aránya 1. a Duna balpartján, 2. a Duna-Tisza közén, 3. a Királyhágontúl. Látszólag tehát a magyarság aránya az egész országban inkább nő, mert a többi öt statisztikai körzetben a statisztikai adatok szerint kedvező a tervezet a magyarságra. Hanem itt ismét ne feledjük el azt, hogy titkos választás esetén nem mind lehet a magyarság nyereségének tekinteni azt, aki a statisztika összeállitásánál magyarnak mondta magát, mig aki már egyszer nemzetiséginek vallotta magát, az bizton a nemzetiségekhez számit. Azonkivül biztosra vehető — amire már fentebb is hivatkoztunk — hogy a nemzetiségeknél az irás-olvasás tanulása terjedni fog s igy az ő arányszámuk mindig javul majd, mig a magyar faj nagyobbára bírván már ezzel a kvalifikációval, szaporodása a természetszerü népszaporulaton kivül nem igen remélhető.

Hogy az egyes, a hazában élő fajok minő elbánásban részesülnek a tervezet szerint, azt nem lehet annak alapján meg-

meghatározni, hogy a magyarság az összes, 24. éven felüli, irni olvasni tudó lakosság hány %-át alkotja? Erre nézve megmondja a tervezet, hogy a 2.621,737 uj választóból 1.608,707 a magyar, tehát 61·4%. Az a kérdés azonban, hogy a magyar választók a 24. éven felüli összes férfilakossághoz viszonyitva is ily kedvező százalékot produkálnak e? Arról — sajnos — nem is szólhatok, hogy az egész magyarországi népességben a magyar választók 61·4%-a arányban van-e a magyarság számarányával, mert e tárgyban nincs adat rendelkezésemre. De azt igenis megvizsgálhatjuk, hogy a hazában élő fajok, illetőleg ezeknek 24. éven felüli, férfitagjai közül melyiknek milyen aránya van a tervezet szerinti választókhoz? Erre nézve a tervezetben ugyanis nincsen kimutatás. 24. éven felüli magyar fajbeli férfipolgár van az egész országban 2.015,355, és ebből választói joghoz jutna 1.608,707, tehát a magyarságból politikai jogot gyakorolna annak 79·8%-a. Német van 450,064, melyből választó lenne 387,384, tehát 86%. Ergo a németség kedvezőbb arányban venne részt a politikai jogokban, mint a magyarság. A többi nemzetiség aránylag kedvezőtlenebbül állna, mint a magyar, legfeljebb az (anyaországbeli) horvátnak volna jó százalékszáma, amennyiben 44.155 közül 31,544 volna választó, tehát 71.6%, valamint a tótnak (433,420 közül 301,944, tehát 69·7%).

Foglaljuk ezek után össze most már azokat az eddig még nem érintett főbb szempontokat is, amelyek szerint a tervezet fontosabb elveit birálat alá vehetjük. Sajnos, minden részletre ki nem terjeszkedhetünk, mert akkor maga a kritika is oly vaskos kötetre rúgna, mint a tervezet, megokolásával és statisztikájával. De azt el nem mulaszthatjuk, hogy az irányadó mozzanatokat bonckés alá ne vegyük.

Hiány, sőt egyenesen veszedelem, hogy a tervezet a választói jog gyakorolhatását nem köti állandó letelepüléshez. Még a demokratikus francia alkotmány is megkivánja, hogy a szavazni akaró polgár legalább is félév óta helyben lakjék. Ausztriában, hol amint tudjuk, szintén általános, titkos választói jogot akarnak behozni, máris sine qua non-ként állapítja meg több párt azt, hogy a választónak legalább is két évig egy helyütt kell laknia. Célja ennek, hogy a ma itt, holnap ott lakó, úgyszólván csavargó, tehát megbizhatatlan elemet kizárja e fontos politikai jog gyakorlásából. Nálunk, ahol épen a tervezet szerint teljesen uj elemek vennék át a vezetést, kétszeres az ok az állandó letelepülésnek még pedig minél hosszabb tartamu kikötésére.

Hiba, hogy a 6. §. utolsó bekezdése sorshuzásra akarja bízni a képviselőválasztás feletti döntést, ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg a jelöltek közt. Sorsra bizni egy oly fontos politikai mozzanatot,

hogy ki legyen a kerület képviselője, nem helyes. Inkább ne legyen szavazata a választási elnöknek, csupán egyforma számu szavazatok esetén s ilyenkor aztán döntsön ő.

Az „általános" választói jog problémájának keretébe tartozik annak az eldöntése, hogy a nőknek miért nem adja meg a tervezet a választói jogot? Igaz, hogy e tárgyban ma még Európában példára nem hivatkozhatunk. Csakhogy ime, Ausztráliában máris meg van valósítva a nők választói joga, azonkivül pedig az angol képviselőház már 1904. nyarán utasitotta a minisztériumot egy oly választási javaslat beterjesztésére, melyben már az önálló nőknek is megadnák a szavazati jogot. Hazánkban sem ismeretlenek a nők e nemü jogai s legyen elég e helyütt csupán arra hivatkozni, hogy a községi választásoknál az önálló nőknek szavazati joguk van, bár azt nem is személyesen, hanem férfi megbizott utján gyakorolják. De ez utóbbi megszoritás csak részletkérdés, formális ügy. A hazai evangélikus egyház alkotmánya ugyanezen megszoritással ismeri el a nők alkotmányos jogait. Szóval, egészen uj dolog nem volna ez. Kivált pedig akkor, midőn a a tervezet megokolása s az a hír, mely azt megelőzte, folyton az „általános" választói jogról beszél. Elvégre is egy oly női orvos, gyógyszerész, tanár, tanitó, hivatalnok, aki egészen önálló s az állam terheihez hozzájárul, joggal igényel-

heti a politikai jogokat is. És ez ellen azt sem lehet felhozni, hogy nem katonáskodik, tehát politikai jogot sem követelhet, mert akkor meg kellene ezt vonni minden, a katonai szolgálatra képtelen férfitől is. Mindazáltal a tervezetnek ez a hiánya — egyelőre — még leginkább elnézhető. Ha a modern haladás e téren Európaszerte kivivta a maga jogait, bizonyára mi sem maradunk majd hátra.

Végül a tervezetnek két, nézetünk szerint igen helyes elvi rendelkezéséről kell megemlékeznünk. Az egyik az, hogy a szavazás nem a választókerületi székhelyeken, hanem községenkint, illetőleg több kisebb község részéről körönkint történnék. Ez jelentékenyen csökkentené a mai vesztegetési, etetés-itatási járványt. Ahol kevesebb ember jön össze, kevesebb volna a verekedés, kevesebb a visszaélés. E tárgyban már csak részletkérdés az, hogy minden kör részére szerveznének-e külön szavazatszedő-bizottságot, vagy pedig ambuláns bizottságokat organizálnának?

A másik, megszívlelendő javaslat ez (3. §. 2. bek.), hogy nem választható meg képviselővé az, aki „valamely nemzetiségnek a másik elleni gyülöletre izgatása miatt jogerősen el volt itélve."

Olyan okos rendelkezés volna ez, hogy kommentárra sem szorul. Boldogult Esterházy János grófnak, a Magyar Szövetség elhunyt, intranzigens magyarságu elnökének volt ez egyik politikai vezérelve.

III.

Quid consilii?

Letárgyaltuk a tervezetet (azokat a részeit, melyekben elvi ujitás jelenlegi törvényünkkel szemben nincsen, bátran mellőzhetjük), kérdés most már, mi volna hát a helyes megoldás?

Nézetem szerint csak egy mód van: a többes szavazat rendszere.

Tudjuk, hogy ez az eszme már többször merült fel azóta, mióta a választói reform kérdése szőnyegen van. Sokan retrográd irányu szisztémának tartják, holott nem az. Ez idő szerint Belgiumban van megvalósitva, 1893-ban kelt tételes törvény alapján. A többes szavazatnak az a lényege, hogy bizonyos szellemi kvalifikációval biró, valamint mérsékelt vagyonu, sőt e kettő hiányával is, bizonyos kort elért, alacsony személyes adózásu, családos emberek szavazata ne egyet érjen, hanem kettőt, esetleg hármat.

A belga törvény szerint:

1. egy szavazata van annak a legalább 25 éves belga férfinak, aki egy községben legalább is egy év óta állandóan lakik;

2. két szavazata van annak, aki a) legalább 35 éves, nős, illetőleg özvegy, legalább egy törvényes gyermeke van s legalább 5 frank személyes államadót fizet, vagy pedig b) aki legalább 25 éves és 2000 frank értékű ingatlannal bir, vagy c) legalább 25

éves és 100 frank évi járandóságot hozó belga állampapirnak vagy takarékpénztári betétnek a tulajdonosa, esetleg a nyugdijpénztárból ily javadalmat húz;

3) három szavazata van annak, aki a) főiskolai oklevéllel vagy magasabb középiskolai bizonyitvánnyal bir, vagy b) bizonyos, a törvényben meghatározott köz- vagy magánhivatalt tölt be, mégha iskolai képzettsége nem is olyan, mint az a) alatti feltétel.

Láthatjuk ebből, hogy a belga választási rendszer a szellemi és a mérsékelt vagyoni censuson épült fel, illetőleg megadja a választói jogot annak is, aki semmiféle censust meg nem üt, de aki megüti azt, annak nagyobb befolyást biztosit. A szellemi előkelőségen alapuló jogbeli többséget enyhiti a vagyoni census, melyet elérhet az is, aki iskolákat nem végzett. Viszont a vagyoni kellék oly csekély (5 frank adó), hogy a vagyonos Belgiumban tényleg nem igen neheziti meg legalább a kettős szavazat megszerzését. Szép oldala ez intézménynek, hogy a legalább 35 éves, de családos embernek fokozottabb befolyást biztosit. A tapasztaltságnak való előnybiztositás mindenha nagy szerepet játszott a politikai jogok gyakorlásában s kezdve a régi athéni köztársaság gerusiáján, végezve a modern francia senatuson a világtörténelem tanusága szerint bizonyos korhatárhoz volt kötve már igen sok államban az állam-

ügyekben való intenzivebb, magasabb foku intézkedés joga. Ha pedig ezt a családi élettel, tehát kétségkivül a nyugodtabb, szélsőségekre kevésbbé hajló társadalmi renddel kötjük össze, biztosra vehető e rendszer jótékony hatása.

Magyarországon — hivatkoztunk már reá — a nemzet gerince mindig a középosztály volt, mely hozzá még ma aránylag leginkább magyar. Vannak nemzetiségi allüröket követő diplomás embereink, de bizvást állithatjuk, hogy a főiskolát vagy középiskolát, esetleg ezzel egyenlőrangu szakiskolát végzett intelligencia túlnyomó nagy része magyar. További kérdés volna annak meghatározása, hogy vajjon nem kellene-e a főiskolát végzetteknek több szavazatot biztositani, mint a közép- vagy szakiskolát végzetteknek? De ez utobbiaknak is legalább két szavazattal felruházása a többes szavazati rendszer lényegének elengedhetetlen követelménye. Hogy azonban a rendszer merevségén enyhitsünk, mi is meghonosithatnánk egy korrektivumot, mondjuk 2 koronás kereseti adó alapján s kimondhatnók, hogy mig:

1. egy szavazata van minden magyar férfi állampolgárnak, aki legalább 24 éves s legalább egy év óta lakik egy községben (ez tényleg általános választói jog volna), addig:

2. két szavazata van minden oly ma-

gyar férfi állampolgárnak, aki a) házas vagy özvegy, legalább egy törvényes gyermeke van, legalább 35 éves s legalább 2 korona kereseti adót fizet, vagy pedig b) bár csak a 24. éves korhatárt üti meg, de van neki kataszteri alapon kiszámitott 2000 (esetleg csak 1000) korona értékű ingatlana, vagy pedig 100 korona (esetleg fele annyi) nyugdíja, vagy ugyanennyit (esetleg feleennyit) jövedelmező takarékbetétje, vagy állam papirja (szóval akár ingatlan, akár ingó tőkéje); és

3. három szavazata van annak, aki a) legalább 24 éves férfi állampolgár és középiskolat, vagy ezzel egyenlőrangu szakiskolát végzett, vagy b) főiskolát végzett, vagy c) e nélkül is oly köz- vagy magánhivatalt tölt be, melyhez rendszerint ily iskolai képzettség kivántatik. (Esetleg a főiskolásoknak négy szavazat volna adható.)

A szavazatok csakis együttesen, tehát oszthatatlanul adhatók le, mi által a többes szavazat elérné tulajdonképeni célját, a nagyobb súlyt, anélkül, hogy politikai erkölcstelenségre vezetne, ami könnyen elő fordulhatna, ha a szavazatokat erre is, arra is, megosztva lehetne leadni.

Vajjon célszerü volna e emez ujitás?

Tudjuk, hogy a 24. éven felüli férfi polgárság száma az anyaországban 3.895,357. Ebből a tervezet statisztikája szerint értelmiségi keresetet üzők, még pedig magasabb fokuak, 110,247-en vannak, vagy-

is 2·8%. Ezeknek szavazata háromszorosan számitva, 8·4%-ot tenne ki. De nincs kizárva, hogy, amennyiben az ország érdeke azt kivánná, ne háromszoros, hanem négyszeres szavazatot adjunk nekik, vagy legalább közülök a főiskolát végzetteknek, úgyhogy a percentszám igy már felszökkenhetnék 10—12—14%-ra. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy ezzel már kimerítettük a három (esetleg négy) szavazatra jogosultak kategoriáját. A tervezet statisztikája az őstermelőket egy csoportba teszi s nem enged bepillantást abba, hogy kinek van közülök fő-, esetleg közép- vagy szakiskolai oklevele? Pedig hát biztosra vehetjük, hogy először is a gazdasági és erdészeti tisztviselők birnak ezzel a kvalifikációval (ha részben nem birnak, felruházhatók értelmiségi alapon, mint a minő állásoktól tudniillik e kvalifikáció rendszerint megkivántatik), ez ismét 9359 választó, háromszoros jog alapján természetesen három annyi. Abszolute nem áll adat rendelkezésünkre, de azt hiszem, szolid alapon állitható az, hogy a nagyobb földbirtokosok túlnyomó nagy része bir legalább is középiskolai képzettséggel. Hogy hány nagyobb földbirtokos van, azt a tervezet nem mutatja ki, de igenis kimutatja a 20 holdon felülieket. Ha ezeknek csak $^1/_2$ részét veszszük oly intelligensnek, aminőt a szellemi cenzus megkiván, az is kereken 60 ezer választó, háromszoros szavazattal 180 ezer

voks. Itt vannak a nagyobb bérlők. Ezek közül 20 koronánál nagyobb III. oszt. kereseti adóval vannak megterhelve 6368-an. Vegyük ezeknek is csak $^1/_3$ részét, háromszorosan számítva mégis hetedfélezer szavazat. Itt vannak a bányászat, ipar, kereskedelem és közlekedés kategóriájába felvettek közül az említett minősítéssel birók, akikről tájékozódást nyerhetünk, ha megvizsgáljuk az egyes szakbeli ágakat. Pl. iparforgalmi tisztviselő (ezek ebben a csoportban szerepelnek, nem az értelmiséginek nevezett kategóriában) van 43,061. Háromszoros szavazattal kereken 130,000. A 115,000, segéddel dolgozó iparos és a 49,000, több mint 21 K kereseti adót fizető kereskedő közül csak szintén lesz bizonyos csekély %, a mely középiskolát végzett? Hisz kivált német eredetü városainkban nem ritka, hogy a fiu elvégzi a közép- vagy szakiskolát s akkor átveszi atyja kereskedelmi vagy iparüzletét. Vegyünk csak 10%-os számitással kereken 16,000 ily kereskedőt és iparost, szavazataik 3-szorosa már közel 50,000. A 20 K-nál több ház- vagy tőkeadót fizető háztulajdonosok és tőkepénzesek száma 7580, ezek közül is feltételezni lehet legalább a felénél a középiskolai képzettséget, mely 3-szoros szavazattal már kereken 11—12,000 voksot ad. E szerint a háromszoros szavazatuak összes eredménye ezen, igen sok helyen megbízhatatlan adatok alapján csak a logika s a

valószinüségi számitás bázisára helyezkedő összeállitás szerint mintegy 200—220 ezer, háromszorosan számítva 600—700 ezer szavazatot adna. Tehát máris látszik, hogy az intelligencia, bár abszolut többségre nem jutna ugyan, mégis a tervezet szerintinél sokkal kedvezőbb számarányra tenne szert. Hát még ha, tekintettel hazai viszonyainkra, oly korrektivumokkal élnénk, hogy pl. a főiskolai képzettségüeknek vagy körülbelül ily képzettséget kivánó állást elfoglalóknak négyszeres szavazatot biztosítanánk? Igaz ugyan, hogy a többes szavazat halmozásának is van határa, mert elvégre ha a minoritásban levőknek pl. húsz szavazatot adnánk, akkor a törpe kisebbséget többséggé lehetne emelni. Ennek nincs értelme, mert ez meghamisítaná a választási rendszer lényegét. A halmozásnak legnagyobb foka szerintem az ötszörös szavazat lehetne, ez is csak akkor, ha aránylag nagyon kevesen élhetnének vele. Értelme a többes szavazatnak általában az lévén, hogy bár minden meglett férfi állampolgárnak beleszólási jogot biztosit az állam ügyvitelébe, de azért akinek nagyobb a müveltsége, tehát jobban képes az államcélokat felfogni, annak a befolyása is nagyobb. Mert itt ismét tisztelet és becsület minden rendü és rangu állampolgárnak, de annak, aki nagyobb müveltség mellett nagyobb áttekintéssel bir, kétségkivül megbizhatóbban adható át az államhajó kormányrudja, mint az alacsony müveltségü, vagy pláne müveletlen népelemeknek.

Hogy azonban a szellemi census netáni túlhatalma ellensúlyoztassék, ime itt van a kettős szavazat. Erre már szert tehet a csekély vagyonu vagy jövedelmü polgár is. De ez a csekély kvalifikáció is feltételez már egyet: a megállapodottságot. Családos, vagy némi vagyonnal biró emberek nem igen csatlakoznak a szélső radikális irányzatokhoz. Az ő csoportjuk tehát ellensúlyozná a sem vagyonnal, sem tapasztalattal, sem műveltséggel nem biró, 24. éven felüli polgárság számbeli túlhatalmát, anélkül, hogy arisztokratikus alapra támaszkodnék, mert hisz mindenki számára hozzáférhető volna.

Belgiumban a statisztika szerint az egyes, kettős és hármas szavazattal bírók száma egymást ellensúlyozza, a többes szavazat kiegyenliti az ellentéteket, 900 ezer egyes szavazóval szemben állt 1898-ban, a választások alkalmával, 300 ezer kettős szavazat (vagyis 600 ezer voks), és 200 ezer hármas szavazat (ez tehát szintén 600 ezer voks.) A valóságban 1 millió 400 ezer volt tehát a választók száma, melyben a szellemi tőke az egész komplexum $^1/_7$ részére sülyedt, de a többes szavazattal majdnem $^1/_3$ részére emelkedett, sőt a kettős szavazatuakkal együtt majoritásba jutott..

Gondolkozzunk ezen a megoldási módozaton, mely alapos tanulmányozás után a leghelyesebben tudná az országot a reform nagy problémáján keresztülvezetni!

Ugyanettől a szerzőtől **megjelentek a következő munkák, melyek nála Eperjesen kaphatók:**

Az ügyvédek nyugdijintézete. Pozsony. 1900.

Az örökbefogadás. Magánjogi tanulmány, kapcsolatban a polgári törvénykönyv tervezetének kritikájával. Budapest. 1902.

Kulturegyesületeink és a nemzetiségi kérdés Pozsony. 1903.

Emlékbeszéd Deák Ferencről. Eperjes. 1903.

Az egyetemi kérdés. Pozsony. 1904.

A nők jogállásáról. Kassa. 1904.

A magyar közjog tankönyve. Joghallgatók, kivált pedig alapvizsgálatra készülők számára. Kassa. 1905.

A Győr szab. kir. városi ág. hitv. evang. egyházközség története keletkezésétől 1904. évi december 31-ig. Győr. 1905. (E művet jelenleg a nevezett egyházközség árusitja.)

Egy hétig kocsin a Balaton körül. Utirajz. Kassa. 1905.

A katholikus alsópapság után való öröklési jogról. Magánjogi tanulmány. Budapest. 1906.

